

Islandi kell lööb keskööd

Enam kui tosin aastat Islandil elanud Piret Laas aimas halba juba kevadel. Ta müüs koos mehega maha kõik Islandi pankade aktsiad, mis nende perel olid, jättes alles vaid ühe firma osakud – proteesitootja omad. See tundus kuidagi kindel äri. Saadud raha vahetas abielupaar eurodeks, mis sest, et pank mõtte maha laitis. Vähem kui pool aastat hiljem varises kokku kogu Islandi pangasüsteem, jättes alles vaid mälestuse elustandardist, mis oli äsja olnud maailma kõrgeimate killast.

Krister Kivi

krister.kivi@ekspress.ee

Kujutame ette, et see on juhtunud Eestis.

Hansapanka ei ole kunagi maha müüdnud, nagu ka Ühispanka, pole müüdnud põhjusel, et selline sisseost käiks Rootsi pankadele üle jõu. Hoopis Eesti pangaomanikud on need, kes ostavad pealtnäha valimatult kolkku maailma: juba kuulub neile märgatav osa nii French Connectionist kui ka Finnairist, nii American Airlinesist kui kaubanduskett Woolworthsist, nii Debenhamsist kui ka Sampo kindlustuskontsernist.

Õieti keegi ei saa aru, kuidas see täpselt käib (võib-olla on siin säravas Põhjalas leitud imeveski, mis jahvatab aina enam raha-raha-raha?), kuid igatahes see toimib: juba ületab paari panga käive tillukese riigi sisetajanduse kogutoodangu seitse, kaheksa, isegi üheksa korda. Eesti investorid on moodsad Midased, ulim rahvuslik uhkus, kelle kätte tahab usaldada oma säästud igaüks. Hansa- ja Ühispanga välisfiliaalides käivad hoiustamas nii Suurbritannia lastehaiglad kui ka Hollandi pensionärid.

Iga kord, kui Ain Hanschmidti Learjet üle Ülemiste järve maanduma asub, saabub riiki rohkem kroone. Iga kord, kui tuleb Indrek Neivelti Bombardier, kasvab veidike

nende rikkus, kes on taibanud osta endale osaluse tema pank. Elamisest selles imeilises riigis püsib, et saada osa tähtsusest ja heaolust. Üldrahvalik meelelahutus on laenu abil aina suuremate džüüpe ja plasmateleerite soetamine.

Eufooria levib otsekuu kibe, uimastav suits. Toompeal pingpongitatakse mõtet, et Tallinnast hakkab saama "Põhjamaade Hongkong", pankurite eralennukeis New Yorki ja Londonisse tuhisev president Ives armastab rääkida eestlaste "haruldasest finantsgeeniist". Oma soakamatel hetkedel teatab ta inglise keelse koguni, et "maailm pole veel midagi näinud" – see kõik on alles algus!

Ning siis on uni läbi, kuid mitte lihtsalt uni pole see olnud, vaid somnambuuli uitamine. Sa ärkad keset mustavat laavavälja, riided seljast rebitud ja jalad kividest verele lõigatud. Kõik mis alles, on mäluauk ja võlad ja nakku löötsuv jääne tuul.

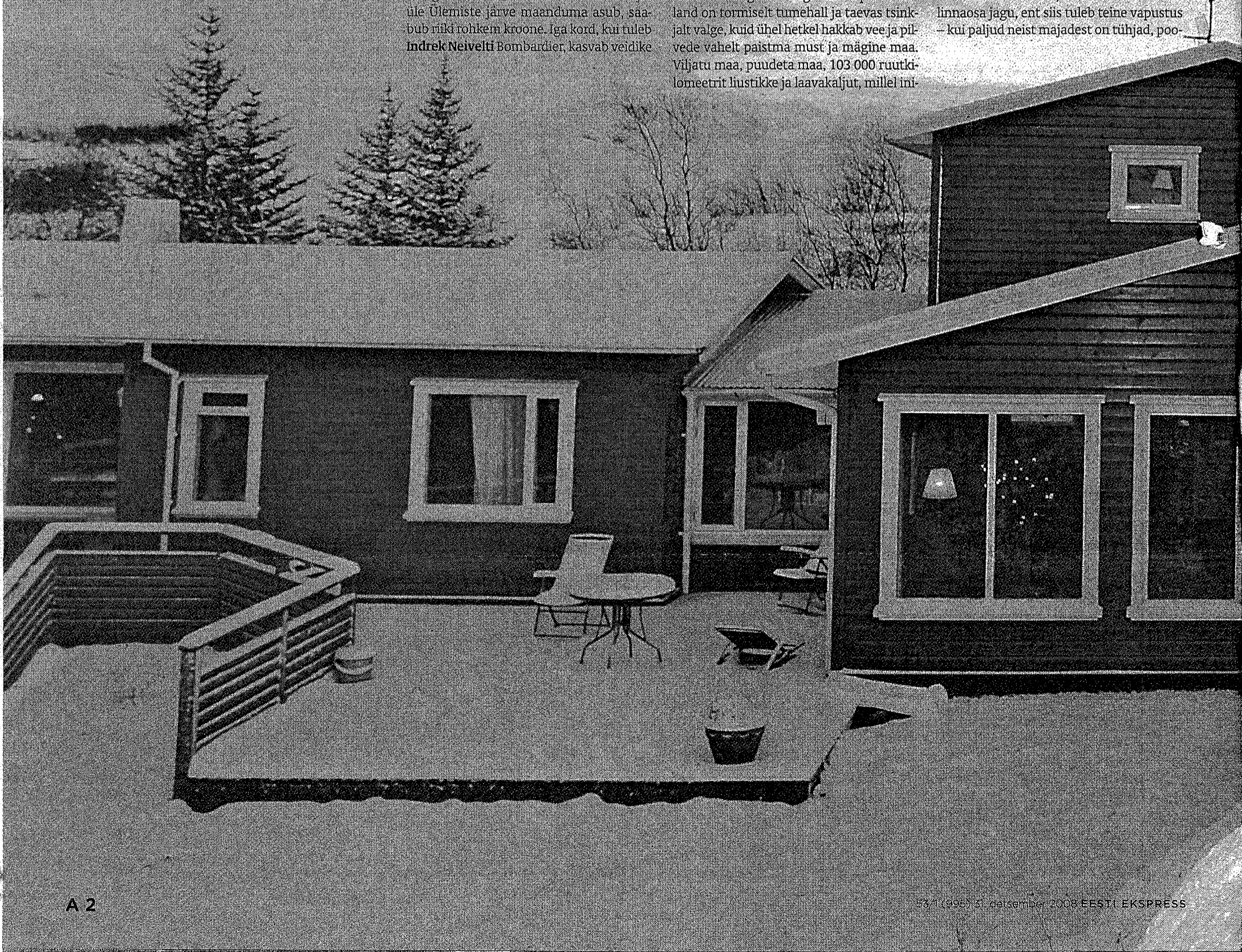
Poollejäädud pidu

Pole olemas ülevamat vaatepilti kui see, kuidas Island merest nähtavale ilmub, kirjutab Halldor Laxness oma "Islandi kellas", ja eriline on see kogemus isegi tänasel päeval. Atland on tormiselt tumehall ja taevast tsinkjalalt valge, kuid ühel hetkel hakkab vee ja pilvede vahelt paistma must ja mägine maa. Viljatu maa, puudeta maa, 103 000 ruutkilomeetrit lustikke ja laavakaljut, millel in-

mesed 9. sajandist peale siiski on elada suutnud. Muudugi viletsuses ja vaesuses enamasti, kroonilises ja masendavas vaesuses kõik need aastasajad. Veel moodunud sajandi keskel polnud midagi imestamisväärt selles, kui Islandilase elupäevad algasid või lõppesid mätaskatusega muldonnis.

Kuid Island on muutunud. Heal ajal, mis sai päriselt läbi vaid mõne kuu eest, polnud midagi imeiliku selles, et korteri ostnud islandlane – Human Development Indexi järgi veel mullu maailma kõrgeima elustandardiga inimene – lasi sellest välja laskuda ja prügimäele viia täiesti korraliku köögimööbli, räägib 90ndate algusest Islandil elanud Piret Laas ("See oli hullus, mis siin toimus, naabri ületrumpamise külamentaaliteet, kriitikat ei mingisugust!").

Kuid Island on muutunud! Väid pool tundi pärast Keflaviki lennujaamast lahkumist – autotee, üks väheseid asfaltteeritud maanteed Islandil, viib läbi mustava laavakõrbe – hakkavad pilvi valgustama linnatuled (eredamad kui mäletan oma viimasest külaskäigust 1990. aastate lõpus, mil Reykjavik oli veel Paidet meenutav kahekorruseliste majakestega linn). Nüüd viskuvad mere ääres taevasse tornhooned; siin on neid terve uue linnaosa jagu, ent siis tuleb teine vapustus – kui paljud neist majadest on tühjad, poo-

leli jäetud, valgustatud vaid prožektoritest. Tornelamute rühmas põlevad tuled sees ühel ülejäanul pole aknaidki ees.

Reykjaviki uue oopenteatri ehitus hõljub vaimuna lume kohal, sest pankrotis on nii ehitaja kui ka projekti toetanud pank.

Ent kui tühjaksjooksnud Landsbanki, Glitnir ja Kaupthing on riigi poolt vähemasti kestadena üle võetud, siis sisulises pankrotis on ka finantsüsteemi alus – raha ise. Kui veel aasta algul olid Islandlased saanud ühe euro umbes 90 Islandi krooni eest, siis kevadel (tohtu panganduspurje ja olematu reservikiluga Islandi paat kihutab edasi, kuigi rüübates juba vetti) ilmutas maailma väikseim raha esimesi kõikumismärke ning oktoobris (paat on ametlikult ümber ja lõhki laienenud ning pagevate investoritega pangad ei suuda oma kohustusi enam tagada) langes ta otsekui kivi. 7. oktoobril 2008 püüdis Islandi keskpank fikseenda kursi seisuga 1 EUR = 131 ISK, ent järgmisel päeval andis päästerõngas järele ning Euroopa keskpank pakub hetkel kursiks 1 EUR = 290 ISK (Island ei aktsepteeri seda).

A 4 >>

“Me oleme praegu avatud paadil keset Põhja-Atlandit ja me siin teame üht-teist meresõidust. Tõenäosus, et me enam kunagi kallast näeme, on väga väike.”

*Endine välisminister
Jón Baldvin Hannibalsson*

VALMISTUB POLIITIKASSE NAASMA: Jón Baldvin Hannibalsson ütleb, et Islandlasena on tema kohus teha kõike, mida ta oma riigi heaks suudab. “Meie ainsaks šansiks on uued valimised – nii ruttu kui võimalik, soovitatavalt jaanuari algul. Praegune valitsus ei suuda seda probleemi lahendada.”

MUUTUNUD AJAD: 1990ndatest saadik Islandil elanud Piret Laasi sõnul pole inimestel enam häbi osta *second-hand*-poest kasutatud riideid.

«A 3

Mõnel juhul, näiteks Akureyri lähedal elava muusikaõpetaja **Tarvo Nõmme** puhul, on selles kõiges olnud kas või veidike meeldivat – paar sügispäeva ei maksnud Hansapanga kaardiga makstes Islandil praktiliselt miski mitte kui midagi ning isegi praegu saab Stockmannis 35 krooni maksvad kingapaelad Reykjavíki suurimas ostukeskuses Kringlanis kätte vaid 20 Eesti krooniga –, ent halb uudis oli kogu riigile sama: pangatülekanded välismaailma blokeeriti ning valuutat tohtis ühtäkki vahetada vaid lennupiletite ettenäitamisel ja 50 000 ISK (umbes 5000 EEK) ulatuses. Praeguseks on piirangud leevendatud, kuid endiselt on islandlastel keelatud vahetada välisvaluutaks kalendrikuus suuremat summat kui 500 000 ISK (ca 50 000 EEK), võtta välismaalt laenu rohkem kui 10 000 000 ISK väärtuses või isegi lihtviisil omada dollareid, eurosid või Eesti kroone – need tuleb kanda arvele mõnes Islandi finantsinstitutsioonis.

Kui püüan Tallinas Tavidist enne lendu Islandi kroone osta, hakkab valuutavahetaja naerma: “See on ju surnud raha!”

“Partei saatus on neile olulisem kui rahva oma”

Valuutakriisi tõttu elavad paljud Islandi kaubandusettevõtted hetkel oma varudest. Sel hilissügisel lõppesid Reykjavíki surnuaial otsa isegi kirstud, ütles tuntud Islandi ajakirjanik **Sigursteinn Másson**, kes hetkel juhib riigi vaimse tervise assotsiatsiooni Geóhjálp. Matusebürool tuli paluda valitsuselt kiiresti eriluba valuutat osta, et välismaalt uute kirstude tegemiseks vajalikke komponente tuua.

Ent õhkkond on selline, justkui ei maetaks mitte üksnes inimesi, vaid kogu riiki. See on lein – väarikas, sirgeselgne, pisarateta lein –, mida ma endise välisministri **Jón Baldvin Hannibalssoni** (69) kollastest Läti männipalkidest majas tunnen. Valu, mis on niihästi isiklik – ta räägib oma tütrest, kes ostis sarnaselt paljude noorte islandlastega pangalaenuga kodu ning nüüd üsna kindlalt oma laenu enam maksta ei suuda – kui ka riigimehelik. “Kuni viimase ajani polnud meil peaaegu üldse välisvõlga. Nüüd on selge, et võlg tuleb Islandi riigil hiiglaslik. Rahvusvaheline Valuutafond arvab, et meie välisvõlg ulatub 2009. rahandusaastal 80 protsendini SKTst, kuid minu arvates

on see number alahinnatud. Võlg hakkab olema vähemalt 1,5 korda suurem kui meie SKT ja see on kohutav! See on suurem kui Saksamaal pärast Esimest maailmasõda – ja Saksamaa ei toibunudki sellest.”

Hannibalsson on Islandi üks silmapaistvamaid poliitikuid. Ta on olnud Sotsiaaldemokraatliku Partei esimees, rahandusminister, suursaadik Baltimaades ja Soomes, välisminister, kes esimesena tunnustas Eesti iseseisvust. Ta oli ainus Lääne diplomaat, kes Baltikumi 1991. aasta kriisi ajal isiklikult kohale saabus ning tänu oma markantsele, kriitikutele meelselt arrogantselegi stiilile on ta mõnes mõttes nagu Islandi **Lennart Meri**.

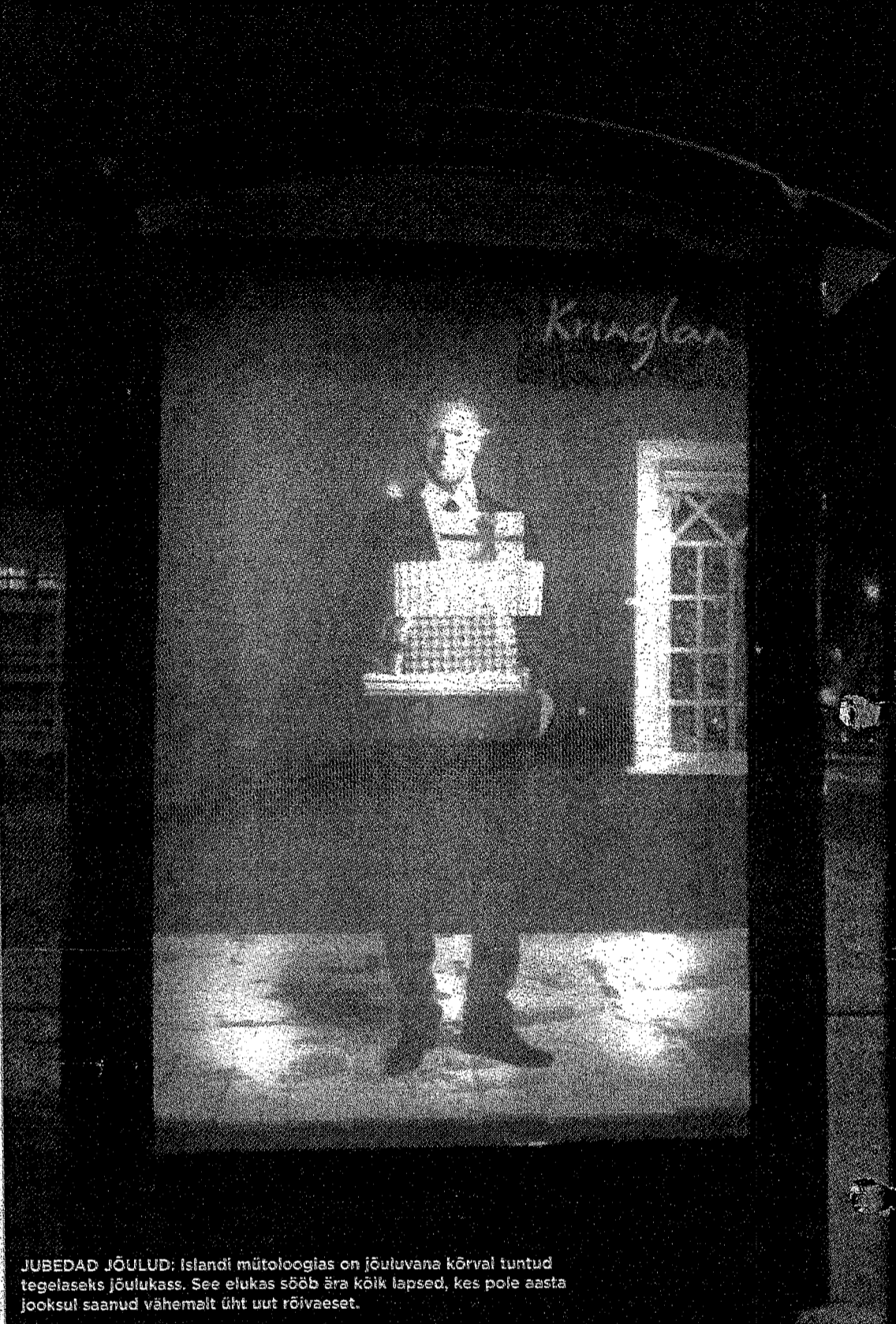
Ning saart aastaid valitsenud konservatiivse Iseseisvuspartei vastu pole tal sooje tundeid. “Islandi valitsus on tegutsenud absoluutselt ebaprofessionaalselt,” tulistab Hannibalsson. “Meie esimene samm pidanuks olema teatada, et tagame kõigi hoiustajate,

ka Briti alamate hoiused oma seaduslike kohustuste piires (umbes 20 000 eurot – aut), kuid mitte pennigi enam. Islandi valitsus ei suutnud aga otsustada. Keskpanga direktor **David Oddsson** (endine riigi peaminister) teatas TVs, et me ei maksa nende poolkriminaalide tegude eest, ja seda ütles (JBH hääle ilmub kirjeldamatult põlastav noot) k e s k p a n g a d i r e k t o r.

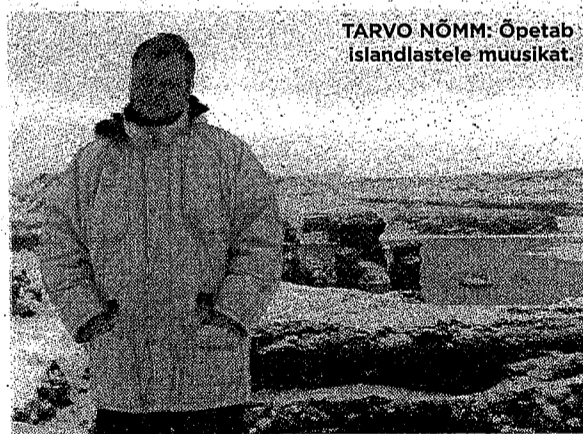
See oli täiesti amatöörlik – ja ühtlasi põhjus, miks britid üle reageerisid (JBH peab silmas Suurbritannia valitsuse otsust arestida oktoobri algul terrorismivastase seaduse alusel Landsbanki Suurbritannias olevad varad ja kanda Islandi valitsus tehniliselt terroriorganisatsioonide nimekirja – aut), tappes nii selle, mis Islandi finantsüsteemist veel oli ellu jäänud, ja põhjustas meile hiiglaslikku kahju, mis peaks olema aluseks Suurbritannia vastu kohtuasja algatamiseks.

Ma arvasin, et me oleme NATO raames liitlased, kuid ilmselt oli see väärarusaam! Teiseks tulnuks valitsusel paluda meie vastuvõtmist Euroopa Liitu ja asuda tööle täitmaks Maastrichti kriteeriume euroga liitumiseks. See ei ole asi, mida saaks teha hiljem – sellega on kiire, seda tuleks teha otsekohe, nüüd!

Aga Iseseisvuspartei on ainus konservatiivne erakond Euroopas, kes on absoluutselt vastu Euroopa Liitu astumisele, ja olukorras, kus me oleme sügaval sitas (in deep shit), pankrotis, murtud, selle asemel et teha seda

JUBEDAD JÕULUD: Islandi mütoloogias on jõuluvana kõrval tuntud tegelaseks jõulukass. See elukas sööb ära kõik lapsed, kes pole aasta jooksul saanud vähemalt üht uut rõivaeset.

TARVO NÕMM: Õpetab Islandlastele muusikat.

ainust, mis pakuks pääsemislootust, peame ootama, kuni nende partei koguneb erakorralisele kongressile jaanuari lõpus, lootuses, et nad võiksid ehk meelt muuta.

Minul isiklikult ei ole sellesse mingit usku – mitte vähimatki. Nad ei suuda teha otsust, sest nad kardavad partei lõhenemist ja partei saatus on neile olulisem kui rahva oma.”

Miks USA otsustas Islandit mitte aidata? “Samal põhjusel miks teisedki!” Hetkeks on Hannibalssoni näol naeratus, väike, väsinud ja kurb. “Kui Islandi ametivõimud palusid abi, ütlesid kõik riigid, et Islandi juhtum on liiga suur ning liiga komplitseeritud. See on klassikaline

juhtum, millega peaks tegelema IMF, sest nemad on eksperdid, ja kui nemad tulevad välja päästeplaaniga, siis me toetame seda.

See on viisakas viis öelda: sorry guys, aga me ei usalda teid. Me kardame, et loobime muidu oma raha lihtsalt musta auku.

IMFi varasemate päästeoperatsioonide ajalugu on aga väga küsitav. Praegu on nad tõstnud keskpanga intressi 17 protsendi peale, mida nad tegid ka Aasia kriisis ja mis on täiesti vale ravim. Intressi tõstmise asmele peaksid nad tegema seda, mida teevad hetkel kõik keskpangad – alandama intressi, et firmad ellu jääksid. Ma ei tea ühtki mõistlikku majandusnimet, kes arvaks teisiti.”

Aga miks olid neli miljardit eurot pakkunud venelased nii abivalmid?

“Mõtlemisel põhjusel, kuigi ma pean ütleva, et need on ainult hüpoteesid ja mul pole mingit õigust öelda, et see on tõde.

Hüpotees number üks on see, et mitmel Islandi oligarhil – ja ma kasutan meelemelega seda sõna “oligarh” – on sidemeid Venemaa oligarhidega, eriti **Roman Abramovitšiga**. **Björgólfur Þór Björgólfsson** (kriisi üks võtmeisikud, kes pani oma varandusele alguse Venemaal 90. aastate algul õlleäri tegeldes – aut) palus oma vana sõpra.

Kriisi kronoloogia

- **6. veebruar 2008.** Islandi Finantsadministratsiooni peadirektor Jónas Jónsson kinnitab, et riigi pangad on piisavalt tugevad igasuguste raskuste üleelamiseks. Mure pankade potentsiaalselt vähesest stabiilsuse pärast on levinud juba mõnda aega.
- **8. mai.** Kaupthing teatab, et aasta esimese kvartali kasum on 157 miljonit eurot – aegade parim. Landsbanki teenib 146 miljonit, Glitnir 49 miljonit eurot.
- **29. september.** Valitsus teatab ootamatult plaanist osta ära 75 protsenti Glitnirist, tagamaks selle töö. Uudistes kasutatakse väljendit "ajutised finantseerimisraskused".
- **6. oktoober.** Peaminister Geir Haarde teatab teles, et olukord on väga halb. Koos pankadega võib halvimal juhul minna torustikku pidi alla kogu Islandi majandus.
- **7. oktoober.** Islandi finantsadministratsioon võtab pankrotistunud Glitniri ja Landsbanki üle, Landsbankile kuuluv Hollandi ning Suurbritannia hoiustajatele mõeldud Icesave teatab, et ei suuda klientidele kahjuks nende sääste enam välja maksta.
- **8. oktoober.** Islandi valitsus teatab Briti valitsusele, et kavatseb garanteerida ainult Islandi hoiustajate kontod. Briti valitsus külmatab kättemaksuks 4 miljardi naelsterlingi ulatuses Islandi varasid oma riigis, hävitades sellega ka Kaupthingi, Islandi suurima panga, mis veel vee peal püsis.
- **9. oktoober.** Islandi kroon on absoluutses madalseisus, 1 euro maksab 340 ISK (Eestisse toodava analoogia korral võrduks 1 EUR 59 EEKiga).
- **21. oktoober.** IMF otsustab heita Islandile päästerõnga, laenates riigile 2,1 miljardit dollarit, ent sidudes selle rangete tingimustega.
- **21. detsember.** Inflatsioon Islandil on tõusnud üle 18%.

Teine hüpotees on see, et Islandi presidendi naine (israellis, tuntud kalliskiviäri sügavõsas sündinud juut Dorrit Moussaieff – aut) kasutas oma sidemeid, mis tal on teemandiäri kaudu. On see tõde? Me ei tea.

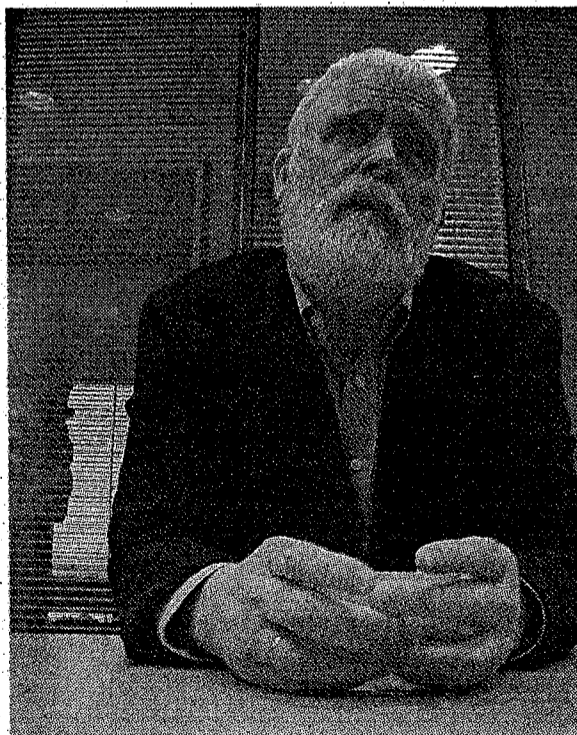
Kolmas põhjus on see, et Ühendriigid viisid kolme aasta eest oma baasid ühepoolset Islandilt välja, kuna Põhja-Atland pole enam ohukolle, sest Venemaast on saanud sõbralik ja demokraatlik riik. Venelased nägid aga, et on tekkinud poliitiline vaakum ja olid valmis seda täitma.

Ning lõpuks on võimalik, et see on pikajaline strateegia!

Põhja-Atlandil juhtub praegu murrangulisi asju. Jää sulab. Tekkimas on ligipääs määratult olulistele ressurssidele, sealhulgas naftale ja gaasile, ning paari aastakümne pärast tekivad siia maailmaossa uued kaubalaevaliinid Aasiast otse Euroopasse. See hakkab olema uskumatult strateegiline ja pole mingit kahtlust, et venelased teavad seda."

Kas Islandi valitsus peaks tagasi astuma?

"See oleks ainus hea asi, mida nad teha saaksid! Nad on vastutavad meie rahandussüsteemi kokkukukkumise eest, rahvusliku kriisi eest, millele ei ole vastet Islandi ajaloos. Me oleme praegu avatud paadiga keset Põhja-Atlandit ja me siin teame üht-teist mere-

AMETIÜHINGULIIDER GYLFI ARNBJÖRNSSON:
"See võtab terve eluaja, et meie võlad ära maksta."

sõidust. Tõenäosus, et me veel kunagi kalast näeme, on väga väike."

Läänefjordid – "Teine Island", kui osunda kohalikku turismibrošüüri – on saare kõige metsikum, kõige eraldatum paik. Mõõda mereäärset laviiniohtlikku teed sõites pääseb Reykjavikist Ísafjörðurisse kaheksa tunniga, kuid juhtub lumi tee sulgema, on ainus võimalus lennuk. Kui ilm on halb, siis lennuk ei lenda, mõnikord päevade kaupa. 3000 elanikuga Ísafjörður on samas suurlinn, kuhu saamine on omakorda raskendatud kaugematest paikadest, näiteks poolsada kilomeetrit eemal olevast 350 elanikuga Þingeyri külast. Tosina aasta eest oli Þingeyri isolatsioonil igal talvel, sest üle mäe viiv tee polnud läbitav (ka tänapäeval värvuvad paljud maanteed Islandi maanteed internetikaardil vahel punaseks ehk läbimatuks), kuid 1996. aastal rajati vähemasti Þingeyri ja Ísafjörðuri vahele läbi mäe viiv kuuekilomeetrine tunnel, millele islandikeelne nimi tõlgitakse eesti keelde kui "Maa-alune Käik".

Tunnel, jõulupuu – ja jälle tunnel

See on hämar, Tolkieni mäetrollimaailma meenutav tunnel, mis algab kaherealisena, kuid hargneb neli kilomeetrit suudmest eemal kaheks – üks üherealine haru viib edasi Þingeyrisse, teine siiani aastakümnetagu-

se laviini arme kandvasse naaberkülla Flateyrisse. Kui kaks autot mäe all kohtuvad, tuleb Ísafjörðuri poolt tulijal pugeada kalju sisse raiutud "taskutesse". Sõidetakse aeglaselt, aeg-ajalt tuledega vilgutades.

Krista Sildoja, Eesti päritolu muusikaõpetaja, elab siin juba mitmendat aastat. Þingeyri on paik, kus ukсед jäetakse kodust lahkudes ikka veel lahti (ajaloo esimene vargus pandi siin, ilmselt läbisõitjate poolt, toime alles detsembri algul). Þingeyri on küll rohkem šokis asjaolust, et varsti maetakse suruaiale "väga noor mees" (Krista ülesanne on mängida kirikutseremoonia ajal orelit), kes sai infarkti 73aastasena (keskeltläbi elavad islandlased 80aastaseks). Nende vapustuste kõrval on panganduskriis abstraktsem mure, sest mägede vahele ei jõudnud ka head ajad: "Siin pole inimestel kunagi midagi olnud."

Vähemasti kohalike külade ühisel jõulupuul, mis toimub keset eimiskit, tühjade jää- ja lumeväljade keskel asuvas endises internaatkoolis, tundub see väide ehk veidi üle võimendatud: peagu igal kohalikul on kodus mi d a g i – vähemalt sada lammast. Naisfarmerid kannavad parematel aegadel Reykjavíki butiikidest toodud õhtukleite ja mehed ülikondi, põsed on piisast

MAHAMÜÜDUD SUGUPÕLV:
Ühtäkki on iga islandlane võlgu
11 182 000 ISK-i, sülelapsed
sealhulgas. Pildil protestiplank
Reykjavíki kesklinnas.

Palgakokkulepped teevad saareriigis tööandjad olulisel määral otse ametiühinguiga. Kuid mis siis, kui konkreetne töövõtja väheneva palgaga ei nõustu? Arnþjórnsson kehitab kiretult õlgu. "Siis saab ka tema kolm kuud ette kätte töösuhte lõppu puudutava teadaande."

Hea uudis on, et töötute tagala on Islandil olnud siiani suhteliselt hästi kindlustatud.

Tööandjate poolt rahastatav süsteem tagab üleliigseks osutunud 70 protsenti tema viimasest sissetulekust kolmeks esimeseks kuuks, pärast mida makstakse riigi garantiiga veel kuni kolm aastat 138 000 ISK suurus minimaalpalka (keskmise palk on hetkel 340 000 ISK kuus). Kuid kas Island suudab sellist süsteemi hoida olukorras, kus töötuid on varsti 700 protsenti rohkem kui enne, küsin ametiühinguliidrikt.

"Jah," vastab ta tuhmilt, "kuid muidugi"

kasvavad töötuskindlustuse maksed tööandjate jaoks nüüd märgatavalt. Valitsusel on selles kõiges tohutu vastutus – meil on keskpanga juhid, kes oleksid pidanud midagi tegema ajal, mil nad midagi ei teinud; pangandusjärelevalve, kes samuti midagi ei teinud; rahandusminister, kes peaks tagasi astuma otsekohe. 15 protsenti meie

pensionisäästudest on tulde lennanud ja ma ei näe, et Islandi kroonil oleks mingeid väljaväände. See, mis praegu toimub, on Islandi ajaloo suurim katastroof pärast Laki purset."

Ülestõusu oodates

Tänavu sügisel ronis noor islandlane **Haukur Hilmarsson** parlamendihoone katusele ja heiskas sinna säästukett Bonuse roosa pörsakujutisega lipu (Bonus on osa kriisi võtmetegelase, ärihiid **Jón Ásgeir Jóhannesson**i impeeriumist).

Nädal aega hiljem arreteeris politsei mehe tehtud teo eest. Jaoskonna ette kogunesid meeleavaldajad. Käiku läksid toored munad, politsei poolt pisargaas.

"Inimesed on vihased, ja samal ajal hirmul," ütleb Islandi ülikooli magistrant Piret Laas; esimest korda näeb ta, et islandlased näitavad oma tundeid. "Tavaliselt me ei tee seda, me lihtsalt hammustame huulde, kuid nüüd on olnud meelavaldused igal laupäeval."

"Ma ei tea, mismoodi siin see noorte põlvkond edasi elab. Nende jaoks on see olnud kohutav kukkumine."

Eri serveeringutes kuulen ma Islandil üht ja sama mõtet: enesetappude arv on kasvanud, eeskätt meeste hulgas, oodata on rahu-tusi. Mitte veel kohe, kuid keset talve, arvab Sigursteinn Másson. Jaanuaris-veebruaris, neil kuudel, kui tuhanded inimesed korraga leiavad, et neil pole enam tööd, ent ei valitsuses ega keskpangas pole keegi riigi sisulise pankrotistumise eest oma süüid tunnistanud – ja inimestel pole võimalik oma kaljuselt saarelt ka minema minna. Buumi tipus ostsid paljud endale korteri hiigellaenudega – ruut-meeter tõesti hea asukohaga Reykjavíki korteris võis maksta 400 000 ISK (toonase kursiga 68 000 EEK), kuid tänasel päeval pole vähimatki lootust isegi sellise hinnaklassi lähedal korterist lahti saada (sama loogika kehtib ka nende uhkete ja aeglaselt mööda Laugaveguri sahisevate džüipide kohta).

Välisvaluutas võetud laenu on aga kahekordistunud.

"Me oleme siin sunnismaised. Pärisorjad," ütleb Laas.

Torm algab samal öhtul ja täpselt siis, kui ilmaennustus lubas – kell seitse –, ent ikkagi ootamatult. Olen jäänud istuma tühja raamatukohvikusse, kus müügil allahinnatud Islandi kirjasõna (maailmas pole riiki, kus rah-

vastiku väiksust arvestades oleks ilmunud nii palju omakeelseid raamatuid), kui kõlab vali plaks ja akna taga seisnud raske metalljalaga laud on koos tuuleiliga minema lennanud. Halvimate tormituulte kirjorus on Islandil kasvanud 70 meetrini sekundis (nagu teab kinnitada Tarvo Nõmm, seotakse Keflavíki lennujaamas siis lennukite esiratta külge raskeveokid) ning nii hulluks too torm ei paisu – tuule maksimumkiiruseks jääb riigi põhjaosas 40 m/s; Reykjavíkis veidi vähem –, kuid õhku ahmides ja end vastu majaseina surudes hotelli poole minek on siiski täielik põrgu. Näkku peksab horisontaalne jäätumispiiril vihm ning kaasas olnud kilekoti rebib tuul puruks paari sekundiga.

Kuulates oma hotellitoas, kuidas torm pimedaeavuga akende kallal lõgistab, mõtlen ma sellele, mida olen Islandil näinud.

Vastu pead kammitud juustega tüdrukule, kes seisib otustäna Marimekko tohutus ja täiesti tühjas esinduskaupluses ("Kestahakski praegu osta 1000 ISK maksvaid pabertaskurätikuid?" küsis ta igasuguse ironiata) ja lootis sellegipoolest, et äkki on tal ka uuel aastal samas poes veel tööd.

Plangule Reykjavíki kesklinnas – sajad väikelaste näod, igauhele lõõdud viitena hiiglaslike välisvõlale viidates tempel: "11 182 000 ISK" (see on iga elaniku kohta; iga vastsündinu saab kaasa sellise võla).

Luksusrestoranidele, mis, kuigi tühjadena, püüavad elada veel eelmises ajas, pakkudes Fel-laheidumi suitsupõtra Islandi metsaseente, peedi ja sibulaga, "Gullfossis küpsetatud kitsejalga" karamellistatud kartulitega ja maitsetaimedega hautatud põhjalumne, mis "püütud Siggí Henningsi poolt Grimsey saarel".

Sellele soojale mitte midagi mäletavale muretusele, mis ilmus inimeste pilkudesse Laugaveguri äärsetes pubides kella ühe paiku öösel – muretusele, millele kohtutakse alles mäluaugu piiril.

Inglismaalt saabunud protestijatele: kus on meie säästus?

Alandusele, mida ükski islandlane varem kogunud ei ole.

Vihale, mida tunnevad ühtäkki peaaegu kõik nende napilt 40aastaste pankurite vastu, kelle suured egod löid allpool veepiiri pardaplanguid lahti kogu riigil.

Ja siis, selsamal öhtul, jõuan ma "Islandi kellas" leheküljeni, millel peenest suguvõsast pärit junkur Magnus oma järjekordselt jooma- ja ärplemistuurilt tagasi koju naise juurde roomab.

"Snæfríður, kallist," ütles ta, "laena mulle kas või üks imepisike sõrmus, isegi kui see ei maksa üle kahe taabri. Ma ostsin ühelt mehelt Eyra-bakkil sepi-koja jaoks rauda ja jäin talle võlgu. Ma pean veel täna öösel selle raha ära maksma. Kaalul on minu au ja väärikus, mu ülikuuhkus."

Ma tean, et sina, kes sa oled rohkemgi ülik kui mina, ei suuda pealt vaadata, kui mind alandatakse."

"Maga täna kodus, kallist Magnus, homme maksame selle rauavõla," ütles Snæfríður.

"Ma anun sind," jätkas mees, "kas või mõned skildingud, et ma saaksin need neile täitunud nolkidele näkku visata, kes mind, kõrgelt-sündinud ülikut, tee peal mõnitavad."

"Lähne praegu magama," ütles naine. "Homme läheme koos Eyra-bakkile ja pillume skildingutega iga täitunud nolki, kes meid mõnitab."

Mees ägas nutta.

"Kas on keegi näinud minust veel armetumat kerjust," küsis ta läbi nutu.

"Ei ole," vastas naine.

Mees nuttis edasi.

"Nüüd tuleb kõigil kasvatada rohkem lambaid."

Islandi naisfarmeri õpetus kriisist väljatulekuks